

Türkiye’de İl Belediyelerinin Park ve Bahçe Müdürlüklerinin Durum Analizi

Şevket ALP⁽¹⁾

Nejla AKINCI⁽²⁾

Öz: Sanayinin tetiklediği kentleşmeye köyden kente göç büyük hız verdi. Bu sürece hazırlıksız yakalanan ve önceki dönemlerin gereksinimlerine göre şekillenmiş geleneksel Anadolu şehirlerinin fiziksel alanlarda önemli değişimler oldu. Yeni oluşan koşullarda kentler yetersiz konuma düşüncü; belediyeler, bünyesinde kentlerin doğal ve mimari yapısını koruyarak kenti güzelleştirmek ve daha yaşanır bir kent kimliğini kazandırmak amacıyla yasal dayanağını 5393 sayılı kanundan alan “Park ve Bahçeler Müdürlükleri” kurmaya başladılar. Bu araştırma çerçevesinde Türkiye’de 64 il belediyesi park ve bahçeler müdürlüğüyle yapılan anket çalışmasıyla müdürlüklerin var olan durumları belirlenmeye çalışıldı. Elde edilen verilere göre; ankete katılan il belediyelerinin %18.75’inin bünyesinde park ve bahçe müdürlüklerinin bulunmasına karşın müdürlüğe ayrılmış bütçe bulunmadığı ve %3.2’inde sorumlu yeşil alan bulunmadığı anketlerden anlaşıldı. Anket sonuçlarında, belediyelerin bitkisel materyali nerden temin ettiği, hangi bitkisel materyali yetiştirdiği veya satın aldığı, bitki seçiminde hangi ölçütlerde ağırlık verildiği gibi konularda belediyelerin park ve bahçelerin genel işleyişi belirlendi. Elde edilen verilerden genel olarak park ve bahçe müdürlüklerinin kurumsal yapılarını tamamlamadığı, kendilerine yüklenen sorumlulukları yerine getirebilmeleri için yeterli oranda teknik eleman çalıştırmadıkları, sera ve fidanlık birimleri oluşturmadıkları saptandı. Çalışmanın sonucunda park ve bahçe müdürlüklerinin kurumsal yapılarını tamamlamaları için öneriler geliştirildi.

Anahtar kelimeler: Park ve Bahçeler, Belediye, Yönetim, Şehir, Türkiye

The Case Study of Park and Garden Managements of City Municipalities in Turkey

Abstract: Emigration from villages to towns has accelerated urbanization triggered by industry. There has been dramatic changes in the physical spaces in traditional Anatolian towns which have been caught unprepared to this process and formed according to the necessities of the former times. When towns become insufficient in the newly formed conditions, the municipalities began to construct “Park and Garden Managements” under the law of 5393 in order to improve the aesthetic of the city and to win the city a more habitable atmosphere by preserving the natural and architectural environment. In the scope of this study, the present conditions of these cities have been attempted to be determined with the poll investigation of 64 municipality park and garden managements. According to the information gathered; it has been determined that although 18.75% of the participant city municipalities in the poll has park and garden managements, there is no an allocated budget to the management and responsible open space area in 3.2%. It is established that park and garden managements have not employed enough technical personnel to fulfil their responsibilities and have not formed greenhouse and nursery units. Most of the municipalities try to meet the needed plant material by purchasing from public or private nurseries. Seasonal flowers are among the group of plants mostly produced by the municipalities. The least produced group of plants is shrub. Trees and shrubs appear as the most purchased plant groups. Because of the geographical conditions and variable climates characteristics of Anatolia, the most used plant species make up a large group of plant list. Although there are plant groups featuring aesthetic and functional properties, the amount of budget prevents this to a large extent. Since the municipalities frequently provide their herbal material from the state nurseries, such standard trees as Robinie ssp., Fraxinus ssp. and Acer ssp. are foregrounded as the most common species. As a result, it seems that park and garden management do not complete their institutional structures. Fast and unhealthy urbanization in our country has led the cities to lose their historical texture, identities and to develop new, unplanned far away from nature, dysfunctional and unknown cities. Park and Garden Managements which are established to prevent this should form healthy open space areas to contribute to their winning a contemporary urban identity among the world’s renowned cities. For this reason, Park and Garden Managements should complete their institutional structure fast and solve infrastructural problems and employ qualified personnel. Beside climate conditions proposals fitting urban identities should be developed in species choosing according to regions or cities. For this purpose, “ornamental plants catalogue” should be developed and local and exotic species should also be included in this catalogue. Such a catalogue would be a good source for choosing plants for open space areas.

Key words: Park and Gardens, Municipalities, Managements, City, Turkey

Giriş

Yüzyılın başına kadar Avrupa’da park ve bahçeler yaygın değildi. Sadece soyluların şato veya kalelerinin etrafında büyük ve güzel bahçeler bulunurdu. Soylu olmayanların bahçeleri ise küçüktü ve oralarda daha çok

meyve ağacı yetiştirilirdi. Süs ağaç ve çalıların kullanımı oldukça sınırlıydı. II. Dünya Savaşından sonra Avrupa’da, gelir düzeyinin artmasıyla birlikte bahçeli evlere olan talep hızla arttı. Aynı dönemde artan nüfus şehirlerin hızla

⁽¹⁾ **Yazışma Adresi:** Yüzüncü Yıl Üniversitesi Gevaş Meslek Yüksekokulu Gevaş-VAN, alpsevket@hotmail.com

⁽²⁾ Akıncı Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Genel Müdürü, Çevre-Peyzaj Sektör Katalogu Editörü Başbakanlık Toplu Konutları 3. Etap Eryaman/ANKARA

büyüyerek genişlemesine neden oldu. Bu da şehirlerde park ve bahçe gibi herkese açık yeşil alanlara talebi artırdı. Bu iki temel faktör süs ağaç ve çalılara olan gereksinimi artırdı. Avrupa’da süs bitkileri üreten fidanlıklar hızla büyüdü (Cadic, 2008).

Anadolu da ise Avrupa’nın tersine, bahçe kurma tarihin ilk dönemlerinden beri mevcuttur. Türkiye’de son 60 yıldır yaşanan hızlı kentleşme sonucu oluşan yeni yaşam koşulları, gelişen toplum yapısı ve teknolojik gelişmeler, günümüz kentlerinin yapısal düzenleri ve görünümleri üzerinde etkili olmuştur. Kentler geleneksel ve doğal değerlerinden hızla uzaklaşmıştır. Bu süreç içinde şehrin eski yerleşim alanlarında bulunan yeşil sahalara ve bahçeli evler korunmadığı için ya küçülmüş ya da tamamen yok olmuştur. Yeşil alanların gerek miktar ve gerekse kent dokusu içindeki dağılımı ihtiyacı karşılayacak düzeyin altına indiği gözlenmektedir (Akdağ, 1995; Cansever, 1995; Yıldızci, 2001).

Yaşadığı kentin bu olumsuz değişimden kaygılanan ama çevre bilinci ve gelir düzeyi yüksek kentlilerin, daha düzenli, çamursuz, tozsuz, çöpsüz kentlerle, temiz ve bakımlı yeşil alanlara olan ilgileri arttığı gibi gelişen çevre bilinciyle de yeşil alanların azalmasına, ağaçların kesilmesine karşı duyarlılıkları da artmıştır. Bu bilinçli kentliler, tarihi ve doğal değerlerini koruyan, çağdaş yaşam standartlarına sahip, uygar, yaşanabilir, insan gereksinimlerine cevap veren ve estetik öğeler taşıyan çağdaş kentlerin oluşturulması için belediyelerden yeşil alan tasarımlarına da ağırlık verilmesi gerektiği konusunda baskıyı artırmaktadırlar (Boot, 1989; Ayvazoğlu, 1995; Atabay ve Pilehvarian, 2001).

Günümüzde yerel yönetimler, bireyin kentsel doku içerisindeki bu isteklerine cevap verecek yeni ilkeler, yeni ölçütler geliştirme çabaları içindedirler. Bireylerin istekleri şehirlerin sosyo-ekonomik yapısına etki ettiği gibi fiziki yapısını da etkilemektedir. Artık yerel yönetimlerde, sorumluluk alanları içinde üç beş çocuk oyun elemanı, biraz çim ve birkaç yapraklı ve ibrelili ağaç ile alan düzenlemesinin yeşil alan yapımının yeterli olmayacağı bilinci gelişmektedir. Bu kapsamda belediyeler bu tür işleri daha düzenli yapabilmek ve kurumsallaştırmak için park ve bahçeler müdürlükleri oluşturulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı son yıllarda Anadolu’daki il belediyelerinde büyüyen kentleşme hareketi ile kurulan park ve bahçeler müdürlüklerinin var olan yapılarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmayla, son yıllarda Türkiye’deki il belediyelerinin gelişen bu sürece nasıl ayak uydurduğunu ortaya koymak amacıyla Türkiye’deki 64 il belediyesi ile yapılan anket çalışmasında kentleşmede önemli bir unsur olan park ve bahçelerin genel durumu ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada, müdürlüklerin personel durumu, sahip oldukları üretim birimleri ve ürettikleri bitkiler, sorumlu olduğu yeşil alan miktarı, yeşil alan düzenlemesinde dikkate aldıkları ölçütler ve süs bitkileri ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları sorularak mevcut durumları ortaya konulmuştur.

Materyal ve Yöntem

Bu anket çalışması 2007 yılında Türkiye’de il belediyelerinin park ve bahçeler müdürlüklerinin personel durumu, sorumlu olduğu yeşil alan miktarı, peyzaj planları yaparken dikkate aldıkları öğeler ve çalışma düzenlerini belirlemek ve var olan durumlarını ortaya koymak amacıyla, Türkiye’nin bütün illerindeki belediyelere hazırlanan anket gönderilmiştir. Anket soruları; bir kısmı çoktan seçmeli, bir kısmı da doldurulmalı olmak üzere 24 sorudan oluşmuştur. Türkiye’deki 64 il belediyesi anket çalışmasına katılmıştır. Değerlendirmeler ve yorumlar ankete katılan bu 64 il belediyesi park ve bahçeler müdürlüğü üzerinden yapılmıştır.

Anket sonunda toplanan veriler SPSS istatistik paket programında değerlendirilmiş ve frekans tabloları çıkarılmıştır. Değerlendirmeler, oluşan tablolar üzerinden yapılmıştır. Tablolar hazırlanırken her grup belediyenin verileri yüzde değeri ile birlikte adet de verilmiştir.

Araştırmaya katılan Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin değerlendirmelerinin daha iyi yapılabilmesi amacıyla, müdürlükler bütçe büyüklüklerine göre gruplandırılarak, Çizelge 1’de sunulmuştur.

Ankete katılan il belediyelerin; %18.75’inin bünyesinde park ve bahçe müdürlüklerinin bulunmasına karşın müdürlüğe ayrılmış bütçe bulunmamakta, %42.18’sinin bütçesi 500.000 YTL’nin altında, %34.37’sinin bütçesi 501.000–5.000.000 YTL arasındadır. Belediyelerin Park ve Bahçeler Müdürlüğünün ancak %4.70’sinin bütçesi 5.000.001 YTL ve üzerindedir.

Bulgular ve Tartışma

Belediyeler bünyelerinde kentlerin doğal ve mimari çevresini korumak, kentin estetiğini geliştirmek ve daha yaşanır bir kent kimliği kazandırmak amacıyla yasal dayanağını 5393 sayılı kanundan alan “Park ve Bahçeler Müdürlükleri” kurmaktadır.

Park ve Bahçeler Müdürlüğünün Teknik Personel Durumu

Park ve bahçeler müdürlüklerinin kendilerine yüklenen bu sorumlulukları yerine getirebilmeleri, kurumsal yapılarını tamamlayıp, nitelikli elemanları istihdam etmelerine bağlıdır. Oysa Türkiye’deki müdürlüklerin yarısına yakının teknik eleman çalıştırmadığı görülmektedir Çizelge 2’de görüleceği üzere, belediyelerin park ve bahçelerde müdürlüklerinin ağırlıklı olarak Ziraat Mühendisleri ve Peyzaj Mimarları çalıştırmaktadır.

İl belediyelerinin Park ve Bahçeler Müdürlüğünde ara eleman kullanım oranına baktığımızda, %40.6’ü Ziraat teknisyeni ve %32.8’si tekniker kadrosunda bulundurmaktadır. En fazla Ziraat teknikeri %54.5 ile Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin, bütçesi 501.000–5000.000 YTL arası belediyelerde istihdam edilmektedir. En az

teknik kadronun yine aynı belediye grubunda bulunması dikkat çekicidir (Çizelge 2).

Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin Sorumlu Oldukları Yeşil Alanlara Yaklaşımı

Yeşil alanlar, kentin daha yaşanılır olmasını sağlar. Kent alanını daha çok yeşil alan olarak bırakmak, kuşlara

ve diğer canlılarına yaşam ortamı oluşturur. Kent halkına doğayla yan yana bir hayat için pencere açmaktır. Bu nedenle giderek daha çok kent, geride kalan doğal alanlarını korumaya ve yenilerini oluşturmaya yönelmektedir (Lowe, 1992).

Çizelge 1. Ankete katılan belediyelerin park ve bahçeler müdürlüklerinin bütçe durumu
Table 1. The financial state of the poll participant municipalities parks and gardens managements

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Toplam belediye/ Total municipalities	
	Adet/Number	%
Bütçe olmayan/Unfunded	12	18.75
500.000 YTL den az/ Less than 500.000 YTL	27	42.18
501.000–5.000.000 YTL arası/ Between 501.000–5.000.000 YTL	22	34.37
5.000.001 YTL üzeri/ Over 5.000.001 YTL	3	4.70
Toplam/Total	64	100.0

Türkiye’deki illerin %3.2’sinde belediyelerin sorumlu olduğu yeşil alan bulunmadığı görülmektedir. Çizelge 3’te de anlaşılacağı üzere belediyelerin sorumlu olduğu alanla bütçe arasında doğru orantı bulunmaktadır. Bütçe artıca bakımı yapılan yeşil alan oranında da artış görülmektedir. Büyükşehir belediyeleri dışında Türkiye’deki diğer belediyelerin park ve bahçe müdürlüklerine ayrılan bütçe

daha çok 100 000 ile 5000 000 YTL arasındadır. Belediyelerin sorumlu olduğu yeşil alan miktarı ise 100 ile 500 dönüm arasında ve bunun maliyeti m² ye 1 ile 0.1 YTL dir. Belediyelerin bütçenin önemli bir kısmını personel giderlerine ayırdığı düşünülürse, yeşil alanlara ayrılan bütçenin yeterli olmadığı görülecektir.

Çizelge 2. Park ve bahçeler müdürlüklerinin teknik eleman istihdam analiz oranı (%)
Table 2. The analysis rate of the employment of the technical personel of parks and gardens management (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Teknik eleman durumu/ The employment of the technical personel					Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Ziraat Müh./ Agriculture Eng.	Orman müh./ Forest Eng.	Peyzaj mimarı/ Landscape Architect.	Ziraat teknisyeni/ Agriculture Tech.	Tekniker/ Technicizn	
Bütçe olmayan/ Unfunded	50.0	16.7	41.7	33.3	25.0	12
500.000 YTL den az/ Less than 500.000 YTL	70.4	11.1	55.6	33.3	25.9	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ Between 501.000–5.000.000 YTL	68.2	45.5	68.2	54.5	45.5	22
5.000.001 YTL üzeri/ Over 5.000.001 YTL	66.7	33.3	33.3	33.3	33.3	3
Toplam/Total	65.6	25.0	56.3	40.6	32.8	64

Belediyenin yeşil alanları, şehir içinde bulunan park ve bahçeler şeklinde olup, belediyelerin %76 sının sorumlu olduğu toplam yeşil alan miktarı 500 dekarı geçmemektedir. Yeşil alan çalışmalarının şehir dışında kent ormancılığı ya da yeşil kuşak ağaçlandırma çalışmalarına kaydırıldığı oranda yeşil alan miktarı hızla artacaktır.

Yeşil alanların oluşturulması kadar planlaması da çok önemlidir. Bu bilinçte olan müdürlüklerin, yeşil alan

çalışmalarında ya kendi elemanlarına ya da satın alarak yeşil alan planladıkları ortaya çıkmıştır. Belediyeler yeşil alan oluştururken yaklaşık %88 oranında peyzaj projesi ile çalışmaktadırlar (Çizelge 4). Belediyelerde ziraat mühendisi ve peyzaj mimarını çalıştırma oranının yüksek olması, planlamaya ağırlık verildiğini de ortaya koymaktadır (Çizelge 2).

Çizelge 3. Park ve bahçeler müdürlüklerinin sorumlu olduğu toplam yeşil alan miktarı (%)
Table 3. Total amount of open space area that Parks and Gardens Managements are responsible for (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Şehirlerdeki toplam yeşil alan (dekar) / Total amount of open space areas in cities (decare)									Toplam belediye/ Total Municipalities (Adet/Number)
	Yok /Non	10 az/Less than 10 .	11-50 arası/Between	51-100 arası/ Between 51-100	101-250 arası/ Between 1001-250	251-500 arası/ Between 251-500	501-1000 arası Between 501-1000	1001-2500 arası/ Between 1001-2500	10001 ve üzeri 10001 and over	
Bütçe olmayan/ Unfunded	18.2	18.2	0.0	0.0	9.1	36.4	0.0	18.2	0.0	12
500.000 YTL den az/ Less than 500.000 YTL	0.0	18.5	14.8	7.4	40.7	11.1	7.4	0.0	0.0	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ Between 501.000– 5.000.000 YTL	0.0	0.0	13.6	13.6	18.2	9.1	18.2	13.6	13.6	22
5.000.001 YTL üzeri/ Over 5.000.001 YTL	0.0	0.0	0.0	0.0	33.3	33.3	33.3	0.0	0.0	3
Toplam/Total	3.2	11.1	11.1	7.9	27.0	15.9	11.1	7.9	4.8	64

Yeşil alanların işlevlerini yerine getirebilmesi için kullanışlı ve hedeflenen amaca uygun olması gerekmektedir. Yeşil alanların sağlıklı olması için sulama, gübreleme ve budama gibi kültürel önlemler ve çimde de sürekli bakımlarını zamanında yerine getirilmesi

gerekmektedir. Kültürel önlemlerden; budamaya, sulamaya, gübrelemeye ve çim bakımına en fazla park ve bahçe bütçesi olmayan belediyelerin önem verdiklerini ifade etmeleri dikkat çekicidir (Çizelge 5).

Çizelge 4. Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin Peyzaj Projesine Yaklaşımı (%)
Table 4. Parks and gardens managements' approach to landscape project (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Peyzaj Projesi/ Landscape project		Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Kendi üretiyor/ Selfproducer	Satın alıyor/ Purchases	
Bütçe olmayan/Unfunded	58.3	33.3	12
500.000 YTL den az/ Less than 500.000 YTL	96.3	37.0	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ Between 501.000– 5.000.000 YTL	90.9	36.4	22
5.000.001 YTL üzeri/ Over 5.000.001 YTL	100.0	33.3	3
Toplam/Total	87.5	35.9	64

Park ve Bahçe Müdürlüklerinin Bitki Üretim Alanları

Belediyelerin süs bitkisi üretim başarısı, var olan üretim potansiyeli ve altyapı olanaklarıyla doğru orantılıdır. Son yıllarda belediyelerin yeşil alanlarda kullanacağı bitkilere olan istek süs bitkileri sektörünün gelişmesini teşvik etmiştir. Bütün Dünya'da olduğu gibi, ülkemizde de süs

bitkilerinin üretimi ve ticari önemi her geçen gün artmaktadır. Bazı belediyeler gerek duyduğu bitkileri ya kendisi üretim yaparak, ya kamu ya da özel fidanlıklardan satın alarak karşılamaya çalışmaktadır. Mevsimlik çiçek, belediyelerin en fazla üretimi yaptığı bitki grubudur. En az üretimi yapılan bitki grubu ise çalılardır. Ağaç ve çalılar en çok satın alınan bitki grubudur (Çizelge 6).

Çizelge 5. Yeşil alanların bakımına etki eden kültürel faktörlere verilen önem (%)
Table 5. The importance of the cultural factors affecting the maintenance of the open space areas (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Etkileyen kültürel önlemler/ Affecting cultural factors				Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Sulama/ Irrigation	Gübreleme/ Fertilization	Budama/ Pruning	Çim bakımı/ lawn maintenance	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	75.0	66.7	91.7	83.3	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	63.0	40.7	59.3	51.9	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	72.7	54.5	77.3	72.7	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	66.7	66.7	33.3	66.7	3
Toplam/Total	68.8	51.6	70.3	65.6	64

Çizelge 6. Park ve bahçeler müdürlüklerinin yetiştirdiği bitki türleri (%)
Table 6. Plant growing species of parks and gardens managements (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Yetiştirilen bitki çeşitleri/ <i>Growing plant species</i>					Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Yok/ Non	Çalı/ Shrubs	Mevsimlik/ Herbaceous	Ağaç/çalı Tree/Shrub	Hepsi/ All	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	33.3	16.7	16.7	16.7	16.7	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	33.3	3.7	25.9	7.4	29.6	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	36.4	4.5	22.7	18.2	18.2	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	0.0	0.0	33.3	0.0	66.7	3
Toplam/Total	32.8	6.3	23.4	12.5	25.0	64

Süs bitkileri piyasasını önemli ölçüde teşvik eden belediyelerin park ve bahçeler müdürlüğünün yaptığı alımlardır. Belediyeleri %67 si değişik bitki gruplarından

alım yapmaktadır. En fazla alım yapılan bitki grubu, satış büyüklüğüne uzun zamanda gelen ve fazla emek isteyen ağaç ve çalı grubudur (Çizelge 7).

Çizelge 7. Park ve bahçeler müdürlüklerinin satın aldığı bitki türleri (%)
Table 7. Plant buying species of parks and gardens managements (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Satın alınan bitki türü/ <i>Buying plant species</i>						Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Yok/Non	Ağaç/ Tree	Çalı/ Shrub	Mevsimlik/ Herbaceous	Ağaç/çalı/ Tree/Shrub	Hepsi/All	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	25.0	8.3	8.3	8.3	16.7	33.3	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	14.8	11.1	0.0	11.1	14.8	48.1	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	0.0	4.5	0.0	4.5	36.4	54.5	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	33.3	0.0	0.0	0.0	66.7	0.0	3
Toplam/Total	12.5	7.8	1.6	7.8	25.0	45.3	64

Belediyelerin yeterli üretim birimlerinin olmaması, onları gereksinim duydukları bitkileri, bütçeleri oranında özel veya kamu sektöründen karşılamaya yönelmektedir. Belediyeler gereksinim duydukları bitkilerin büyük bir kısmını devlet fidanlığından karşılamaktadırlar. Belediyelerin devlet fidanlığına yönelmesinin nedenleri

arasında bitkilerin ucuz olması ve belediyelerin de ucuzluğa önem vermesidir. Diğer bir neden de özel fidanlıkların Ege ve Akdeniz Bölgesinde yoğunlaşmasına karşın devlet fidanlıklarının ülkenin dört bir yanına yayılmış olması sayılabilir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Park ve bahçeler müdürlüklerinin fidanları temin etme seçenekleri (%)
Table 8. Procuring options of the plants of parks and gardens managements (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Fidanlar nereden alınıyor /Source of the plants			Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Devlet fidanlığı/ State nursery	Özel fidanlık/ Private nursery	Her ikisi/ Both	
Bütçe olmayan/Unfunded	25.0	16.7	58.3	12
500.000 YTL den az/ Less than 500.000 YTL	25.9	22.2	51.9	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ Between 501.000–5.000.000 YTL	18.2	0.0	81.8	22
5.000.001 YTL üzeri/ Over 5.000.001 YTL	33.3	33.3	33.3	3
Toplam/Total	23.4	14.1	62.5	64

Türkiye'deki il belediyelerinin %44.4'ünde fidanlık bulunmamaktadır. Bununla birlikte Park ve Bahçeler Müdürlüğü bütçesi olmayan bazı belediyenin fidanlığı bulunmaktadır (Çizelge 9). Belediyelerin teknik eleman çalıştırma oranlarının yüksek olması belediyelerin bitki yetiştiriciliğinin nedenlerinden birisi olarak görülebilir (Çizelge 3).

Türkiye'deki İl Belediyelerin %43.8'inde sera bulunmamaktadır. Müdürlüklerin ağırlıklı olarak 50 m² sera alanına sahiptir. Sera alanın küçük ve yoğun olması belediyelerin mevsimlik çiçek yetiştiriciliğinin ağırlıklı olduğunun bir göstergesidir (Çizelge 10).

Çizelge 9. Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin Sahip Olduğu Fidanlık Alanı (%)
Table 9. Total plants area of parks and gardens management

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Fidanlık alanı (Dekar)/ Nursery area (Decar)												Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Yok/ Non	3 az arası/ less than 3	3-5 arası/ Between 3-5	6-10 arası/ Between 6-10	11-15 arası/ Between 11-15	16-20 arası/ Between 16-20	21-30 arası/ Between 21-30	31-40 arası/ Between 31-40	41-60 arası/ Between 41-60	61-100 arası/ Between 61-100	101-200 arası/ Between 101-200	201-300 arası/ Between 201-300	
Bütçe olmayan/Unfunded	63.6	0.0	9.1	0.0	0.0	9.1	9.1	9.1	0.0	0.0	0.0	0.0	12
500.000 YTL den az/ Less than 500.000 YTL	55.6	3.7	3.7	11.1	3.7	7.4	0.0	3.7	7.4	0.0	3.7	0.0	27
501.000 – 5.000.000 YTL arası/ Between 501.000 – 5.000.000 YTL	27.3	13.6	4.5	4.5	0.0	9.1	13.6	4.5	9.1	9.1	0.0	4.5	22
5.000.001 YTL üzeri/ Over 5.000.001 YTL	0.0	0.0	0.0	33.3	0.0	33.3	0.0	0.0	33.3	0.0	0.0	0.0	3
Toplam/Total	44.4	6.3	4.8	7.9	1.6	9.5	6.3	4.8	7.9	3.2	1.6	1.6	64

Belediyelerin %78'i (Çizelge 6), üretim yaparken %45'inin fidanlığı (Çizelge 9) ve %44'ünün üretim serası (Çizelge 10) bulunmaktadır. Yeşil alanlarda kullanılan bitkiler nitelikli olmadığı; üretimin %24'ünün çok emek istemeyen mevsimlik çiçeklerdir. Üretim ve donanım konusunda belediyelerin daha çok yatırım yapıp alt yapılarını geliştirmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki belediyelerin yarısı dış ülkelerden alınan bitki kullanılmaktadır. Dış ülkelerden satın alınan bitkileri en fazla %50,0 ile Park ve Bahçe bütçesi olmayan ve Park ve bahçe bütçesi 501.000–5.000.000 YTL arası olan küçük belediyeler almaktadır. Belediyeler nitelikli yeşil alana yönelikçe gereksinim duydukları bitkiler için özel fidanlıklara olan bağımlılıkları da artmaktadır. Nitelikli ve bol bitki ihtiyacı karşılanmadığı oranda belediyeler dış alımlara bağımlı kalacaklardır (Çizelge 11).

Park ve Bahçe Müdürlüklerinin Fidan Seçimine Etki Eden Etmenler

Kent eko-sisteminin en önemli elemanlarından olan ağaç ve çalıların seçimi çok karmaşıktır. Dikilecek ağaç ve çalıların seçim kriterlerini estetik ve ekolojik açıdan olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir. Ancak estetik değeri ne olursa olsun, ekolojik istekleri konusunda seçici olmayan bitkilerin kullanılması zorunludur. Yoksa yeşil alanlar miktar olarak yeterli olsalar dahi beklenen faydayı sağlayamazlar (Yücel, 1992).

Türkiye'deki belediyelerin kullanacakları bitki türünü belirlerken estetik nedenler en etkin unsurdur. Daha sonra sırası ile iklim, ucuzluk ve bulunabilme gibi unsurlar etkilemektedir (Çizelge 12).

Çizelge 10. Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin Sahip Olduğu Sera Alanı (%)
Table 10. Total greenhouse area of parks and gardens management (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Sera büyüklüğü (m ²)/ Area of Greenhouse(m ²)							Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Yok/ Non	50 den az A few 50	51-100 arası/ Between 51-100	101-500 arası/ Between 101-500	501-1000 arası/ Between 501-1000	1001-5000 arası/ Between 1001-5000	10001-15000 arası/ Between 10001-15000	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	58.3	25.0	8.3	0.0	0.0	8.3	0.0	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	51.9	29.6	11.1	3.7	3.7	0.0	0.0	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	31.8	54.5	0.0	4.5	0.0	4.5	4.5	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3
Toplam/ <i>Total</i>	43.8	40.6	6.3	3.1	1.6	3.1	1.6	64

Çizelge 11. Park ve bahçe müdürlüklerinin ithal fidan kullanımına olan yaklaşımı (%)
Table 11. The approach to the use of imported trees of parks and gardens management (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	İthal Bitki/Imported plant		Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	kullanıyor musunuz ?/ <i>using ?</i>	kullanmak ister misiniz ? <i>Want to use ?</i>	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	50.0	50.0	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	44.4	44.4	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	50.0	12.5	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	0.0	33.3	3
Toplam/ <i>Total</i>	45.3	42.2	64

Çizelge 12. Park ve bahçeler müdürlüğünün bitki türü tercihini etkileyen faktörler (%)
Table 12. Factors affecting the choice of plant species of Parks and gardens management (%)

Park ve bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Bu türleri tercih sebebiniz/Reasons for choosing these species				Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Ucuzluk/ Price	Bulunabilme/ Availability	Estetik/ Aesthetic	İklim/ Climate	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	16.7	0.0	50.0	33.3	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	25.9	3.7	37.0	33.3	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	31.8	0.0	36.4	31.8	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	33.3	0.0	66.7	0.0	3
Toplam/ <i>Total</i>	26.6	1.6	40.6	31.3	64

Estetik nedenler fidan seçiminde en önde gelen etmenin başında yer almaktadır. Belediyelerde ağırlıklı olarak peyzaj mimarlarının çalıştırılmasının bunu etkilediği öngörülmektedir. Anadolu’da bahçe kurma ve süs bitkisi kullanımı çok eskilere dayanır. Bu geleneğin devam ettiğini gösteren en önemli unsur geleneksel süs bitkilerinin hala kullanılmasıdır. Fakat bu kullanımın bitki seçiminde çok önemsenmediği görülmektedir. Belkide geleneksel süs bitkilerin üretilmemesi ve yabancılaşma bunu nedenleri arasında sayılabilir (Çizelge 13).

Anadolu’nun coğrafi koşulları ve çevresinin denizlerle çevrili olması kısa aralıklarda değişik iklim özelliklerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle belediyelerin en çok kullandıkları bitki türlerine baktığımızda değişik

iklimlerde yetişen geniş bir bitki listesi ortaya çıkmaktadır. Örneğin bu türler içinde Karayemiş (*Prunus laurocerasus*) gibi yerel türler ve Akasya (*Acacia* ssp.) gibi hemen her iklim ve toprak şartlarında yetişen türler başta gelmektedir. Ayrıca Akasya gibi türler üretim ve bakım kolaylığı nedeniyle en çok kullanılan bitkidir. Her ne kadar kullanılan bitkiler içinde estetik ve fonksiyon özellikleri öne çıkan türler bulursa da bütçe miktarı önemli oranda bunu engellemektedir. Belediyeler ağırlıklı olarak devlet fidanlığından bitkisel materyal temin ettiklerinden Akasya (*Acacia* ssp.), Dişbudak (*Fraxinus* ssp.) ve Akça ağaç (*Acer* ssp) gibi devlet fidanlıklarında üretilen standart ağaçlar en yaygın türler olarak karşımıza çıkmaktadır (Çizelge 14).

Çizelge 13. Park ve bahçeler müdürlüğünün bitki tercihine etki eden faktörler (%)
Table 13. Factors affecting the choice of plants of Parks and gardens management (%)

Park bahçe bütçesi/ Parks and gardens budget	Bitki tercihine etki eden faktörler/ Factors affecting the choice					Toplam belediye/ Total municipalities (Adet/Number)
	Estetik/ Aesthetics	Fiyat/ Price	Fonksiyon/ Function	Bakım/ Maintenance	Halkın eğilimi/ Peoples' preference	
Bütçe olmayan/ <i>Unfunded</i>	75.0	58.3	75.0	33.3	25.0	12
500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	74.1	70.4	55.6	44.4	25.9	27
501.000–5.000.000 YTL arası/ <i>Between 501.000–5.000.000 YTL</i>	72.7	81.8	45.5	59.1	45.5	22
5.000.001 YTL üzeri/ <i>Over 5.000.001 YTL</i>	100.0	100.0	66.7	66.7	66.7	3
Toplam/ <i>Total</i>	75.0	73.4	65.6	48.4	34.4	64

Çizelge 14. Park ve bahçeler müdürlüklerinin en çok kullandıkları ağaç ve çalı türleri (%)
Table 14. Frequently used tree and shrub species of parks and gardens management (%)

	Park bahçe bütçesi / <i>Parks and gardens budget</i>			
	Yok/ <i>Non</i>	500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>	500.000 YTL den az/ <i>Less than 500.000 YTL</i>
Akasya/ <i>Robinia ssp.</i>	100	37.5	22	59
Akçaağacı/ <i>Acer ssp.</i>			4.5	
Alev Ağacı/ <i>Erythrina crista-galli</i>				4.5
Yayılıcı ardiç/ <i>Juniperus horizontalis</i>				17.5
At Kestanesi/ <i>Aesculus hippocastanum</i>			13	
Ateş Dikeni/ <i>Pyracantha ssp</i>			9	4.5
Çam türleri/ <i>Pinus ssp.</i>	50	12.5	9	9
Çitlenbik/ <i>Celtis australis</i>			4.5	
Çınar/ <i>Platanus ssp.</i>	50		27	36
Diş Budak/ <i>Fraxinus ssp.</i>		6	9	13
Erguvan/ <i>Cercis siliquastrum</i>				4.5
Fırça Çalısı/ <i>Callistemon citrinus</i>				4.5
Fıstık Çamı/ <i>Pinus pinea</i>			4.5	
Göknar/ <i>Abies ssp.</i>			4.5	
Gül/ <i>Rosa ssp</i>		6	4.5	13
Huş/ <i>Betula ssp</i>		18.5		
Ihlamur/ <i>Tilia ssp.</i>	25		9	9
Jakaranda/ <i>Jacaranda mimosifolia</i>			4.5	
Kadın tuzluğu/ <i>Berberis vulgaris</i>			4.5	
Kauçuk Ağacı/ <i>Ficus elastica</i>			9	4.5
Kavak/ <i>Populus ssp</i>	25		4.5	
Karaağaç/ <i>Ulmus ssp</i>	25	6		
Karayemiş/ <i>Prunus laurocerasus</i>		6		4.5
Katalpa/ <i>Catalpa bignonioides.</i>			4.5	
Kayın/ <i>Fagus ssp</i>		6		
Ladin/ <i>Picea ssp.</i>		6		4.5
Leylak/ <i>Syringa ssp</i>		6		
Leylandi/ <i>Cupressocyparis leylandii</i>			4.5	
Kurtbağrı/ <i>Ligustrum ssp</i>				4.5
Mazı/ <i>Thuja ssp.</i>	50			18
Palmiye/ <i>Arecaceae ssp.</i>		6	4.5	4.5
Pitosporum/ <i>Pittosporum tobira</i>				4.5
Salkımsöğüt/ <i>Salix babylonica</i>	25			
Sedir/ <i>Cedrus ssp</i>	25	6	4.5	4.5
Servi/ <i>Cupressus ssp</i>	25		4.5	4.5
Süs Elması/ <i>Malus floribunda.</i>				4.5
Süs Eriği/ <i>Prunus cerasifera</i>				4.5
Turunç/ <i>Citrus aurantium</i>			9	
Zakkum/ <i>Nerium oleander</i>	25			4.5

Sonuç

Park ve Bahçeler Müdürlükleri sorumlu oldukları kentlerinin, dünya kentleri arasında sözü edilir, çağdaş bir kent kimliği kazanmalarını sağlamak için kentlerine sağlıklı yeşil alanlar oluşturmakla yükümlüdür.

Park ve Bahçeler Müdürlükleri kuruluş amaçlarına ulaşmak için, kentin mimari yapılarına uyumlu ve insanın doğayla ilişkisini de dikkate alarak, insan yaşamı için gerekli olan yeşil alanlar, işlevsel parklar v.b uygun kentsel alanlar oluşturmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, kent kimliğine uygun yeşil alanlar oluşturulurken, her kente uygun süs bitkilerinin seçilmesi ve üretilmesi gerekmektedir. Bu amaçla aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Park ve Bahçeler Müdürlüklerinin kurumsal yapılarını hızla tamamlayarak alt yapı sorunlarını çözecek projeler geliştirmeleri gerekmektedir.
2. Park ve Bahçeler Müdürlükleri kendilerine yüklenen bu sorumlulukları yerine getirebilmeleri kurumsal yapılarını tamamlayıp, yetişmiş elemanlar çalıştırmalarına bağlıdır. Bu amaçla müdürlüklerin teknik eleman açığının kapatılması gerekir.
3. Süs bitkileri üretimi konusunda Türkiye’deki alt yapı olanakları yeterlidir. Türkiye’de kentleşme hızlı bir gelişim süreci içerisinde. Kentlerin tarihten ve coğrafyadan gelen farklı karakterleri nedeniyle yeşil alanlara dikilen ağaçların aynı tür veya aynı çeşit olması beklenmemelidir. Bu açıdan bölgeleme veya kentlere göre tür seçiminde iklim koşulları yanında kent kimliklerine uyan öneriler de geliştirilmelidir. Bu amaca uygun “süs bitkileri rehberi” geliştirilmeli ve bu rehber yerli ve yabancı türler ağırlıklı olarak yer almalıdır. Böyle bir katalog kent yeşil alanlarına bitki seçiminde iyi bir kaynak olacaktır.
4. Rehber oluşturulurken, hastalık ve zararlılara dayanıklılık, kirlilik oluşturmama, az su isteme, kuraklığa dayanıklılık, güzel kokulu olma, uzun süre çiçekli kalma, toplumun hoşlandığı ve kolay yetiştirilebilirlik gibi unsurlara da dikkat edilmelidir.
5. Geçmişte kent kimliği ile özdeşleşmiş türlerin kaybolmaması için Park ve Bahçeler müdürlükleri bu türlerin üretimine ağırlık verilmelidir.

Kentlerde var olan ve kent süslemesinde kullanılan geleneksel türler belirlenerek listeye eklenmelidir.

6. Kullanımda olan ve kent kimliğiyle uyumlanmayan ya da yanlış olan uygulamalar belirlenerek düzeltilmeli ve bu tür yanlışlıkların önüne geçilmelidir.
7. Kullanıcıların yeşil alanlara karşı davranışları ve tutumları belirlenerek sosyal ve kültürel verilerin derlenmesine, yeşil alanlardaki sorunların belirlenmesi açısından önem verilmesi gerekmektedir.
8. Kentlerin sahip olduğu iklim koşulları ve geçmişine uygun yeşil alan yönetmeliklerinin hazırlanarak özel bahçe ve ağaçlandırma çalışmalarına uyumlu yön verilmesi sağlanmalıdır. Hazırlanacak böyle bir yönetmelikle kötü kullanım ve çevre sağlığı kontrol altına alınmış olacaktır.

Kaynaklar

- Akdağ, G., 1995. *Dünden Bugüne Bahçe Kültürümüz*. Sanat Dünyamız, YKM Bahçe Kültürü Sayısı, İstanbul.
- Atabay, S., Pilehvarian, K. N., 2001. Şehirsiz Tasarım ve Şehir Mobilyaları İlişkileri. *I. Uluslar arası Kent Mobilyaları Sempozyumu*. 9-11 Mayıs 2001, İstanbul.
- Ayvazoğlu, B., 1995, *O Eski Bahçeler O Eski İstanbul?*. Sanat Dünyamız, YKM Bahçe Kültürü Sayısı, İstanbul.
- Booth N. K., 1989. *Basic Elements of Landscape Architectural Design*. Waveland Press New York, 315 s.
- Cadic, A., 2008. *Evolution of the Commercial Range in Woody Ornamental Plants*. Symposium on Woody Ornamentals. Pruhonice Czech Republic.
- Cansever, T., 1995, *İstanbul’da Bahçe Kültürü*. Sanat Dünyamız, YKM Bahçe Kültürü Sayısı, İstanbul.
- Lowe, M. D. 1992. *Kentleri Biçimlendirmek*. Dünya Durumu 1992. İstanbul. 274 s.
- Yıldızcı, A. C., 2001. Kent Mobilyaları Kavramı ve İstanbul’daki Kent Mobilyalarının İrdelenmesi. *I. Uluslar arası Kent Mobilyaları Sempozyumu*. 9-11 Mayıs 2001, İstanbul.
- Yücel, E., 1992 Eskişehir’de Yetiştirilen Ağaç ve Çalıların Kentsel Ekoloji Açısından Değerlendirilmesi. *Anadolu Ün., Fen-Ed. Fak. Dergisi*, 4(1): 93-118, Eskişehir.